

Zaven Biberyan'ın Diğer Eserleri

Lıgırdadzı [Sürtük]

- Roman, Ermenice, 1959, İstanbul
Aras Yayıncılık, Şubat 2020, İstanbul
Türkçe çevirisi: *Yahnızlar*
Öncü Kitabevi, Nisan 1966, İstanbul
Payel Yayınları, Nisan 1966, İstanbul
Aras Yayıncılık, Mayıs 2023 (9. baskı), İstanbul

Dzovı [Deniz]

- Öykü, Ermenice, 1961, İstanbul
Aras Yayıncılık, Eylül 2017, İstanbul
Türkçe çevirisi: *Deniz*
Aras Yayıncılık, Ekim 2024, İstanbul

Angudi Siraharner [Meteliksiz Âşıklar]

- Roman, Ermenice, 1962, İstanbul
Aras Yayıncılık, Mart 2017, İstanbul
Türkçe çevirisi: *Meteliksiz Âşıklar*
Aras Yayıncılık, Mart 2022 (5. baskı), İstanbul

Mrcünneru Verçaluyısı [Karıncaların Günbatımı]

- Roman, Ermenice, 1984, İstanbul
Aras Yayıncılık, Haziran 2021 (2. baskı), İstanbul
Türkçe çevirisi: *Karıncaların Günbatımı*
Aras Yayıncılık, Ekim 2023 (6. baskı), İstanbul
[Kitabın ilk edisyonu 1998-2013 arasında *Babam Aşkale'ye Gitmedi* adıyla dört baskı yaptı.]

Car vivre, c'était se battre et faire l'amour

- [Çünkü Yaşamak Mücadele Etmek ve Sevişmekti]
Aras Yayıncılık, Ağustos 2019, İstanbul
Türkçe çevirisi: *Mahkûmların Şafağı*
Aras Yayıncılık, Kasım 2021, İstanbul

Anhun yergink açkeru meç [Gözlerdeki Sonsuz Gökyüzü]

- Aras Yayıncılık, Haziran 2021, İstanbul

Türkçeye Başlıca Çevirileri

- [Fransızcadan] *Ana*, Gorki / *Sanayi Kralı*, Upton Sinclair /
Ay Vadisi, Jack London / *Cinayet Şirketi*, Jack London /
Köylüler, Balzac
[Ermeniceden] *Balkan Savaşı*, Aram Andonyan,
Aras Yayıncılık, Ocak 2021 (3. baskı), İstanbul

u s u l g e r e ğ i

Zaven Biberyan'ın *Dzovi* [Deniz] adlı öykü derlemesi ilk kez 1961'de Getronagan Lisesi'nden Yetişenler Derneği tarafından basıldı. 2017'de aslına sadık kalınarak

Aras Yayıncılık tarafından yeniden yayımlandı.

Bu kitap, 2017 basımı esas alınarak yayıma hazırlanmıştır.

Özgün metinde, Türkçe başta olmak üzere pek çok dilde sözcük yer almaktadır. Bu sözcükler italik dizildi, gerekli durumlarda (*) işaretiyle dipnot olarak verildi.

Yazarın dipnotları ise [Z.B.] şeklinde belirtildi.

Türkçe yazımda Ömer Asım Aksoy'un *Ana Yazım Kılavuzu* (Epsilon Yay.) temel alındı, Necmiye Alpay'ın *Türkçe Sorunları Kılavuzu*'ndan (Metis Yay.) yardımcı kaynak olarak yararlanıldı.

y a y ı n c ı n ı n n o t u

DENİZ

Aras Yayıncılık
İstiklal Caddesi, Hıdivyal Palas 231/Kat 1
34430 Tünel, Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 252 65 18 - 243 06 02
info@arasyayincilik.com
www.arasyayincilik.com
Sertifika No: 44967

ARAS - UÇU 308

Deniz
Zaven Biberyan
Dzovi

Çeviri
Natali Bağdat

Editör
Betül Bakırcı, Sosi Dolanoğlu

Düzeltili
Lusi Tek

Kapak Tasarımı
Aret Gıdır

Kapak Uygulama
Melisa Arsenyan

Kapak Fotoğrafi
Muizenberg Plajı, Cape Town, Güney Afrika.
Tolga Sezgin / NarPhotos

ISBN 9786257460484

Baskı ve Cilt
Ali Laçın - Barış Matbaa-Mücellit, Davutpaşa Caddesi
Güven İş Merkezi C Blok No: 286 Zeytinburnu-İstanbul
Tel: (0212) 567 11 00 / Sertifika No: 46277

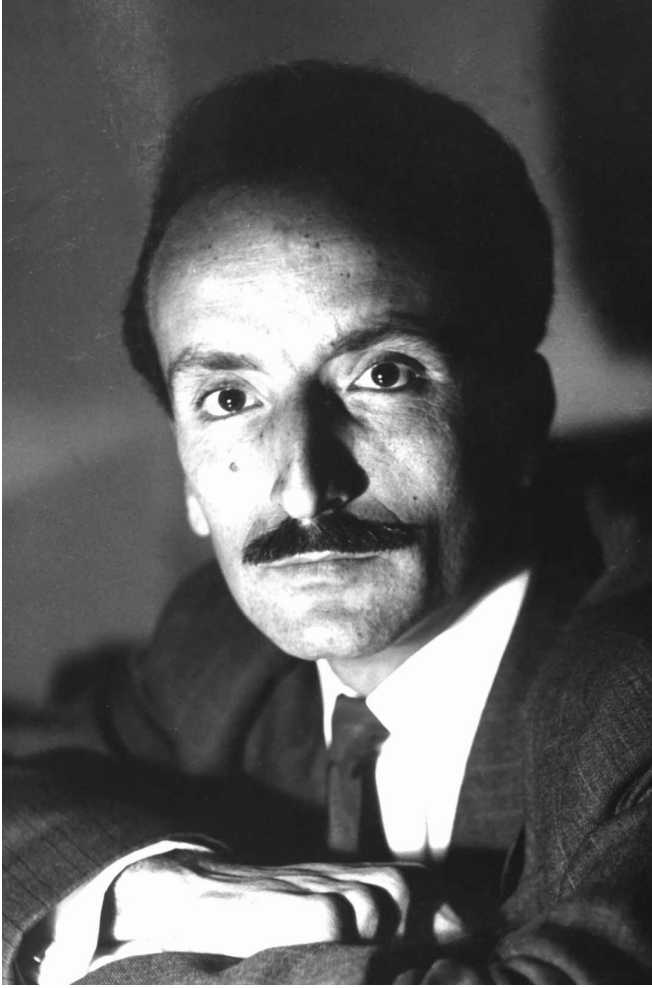
Ekim 2024, İstanbul

DENİZ

ZAVEN BİBERYAN

ERMENİCEDEN ÇEVİREN
NATALİ BAĞDAT

Fotoğraf: © Ara Güler / Ara Güler Müzesi

ZAVEN BİBERYAN
(1921 - 1984)

Zaven Biberyan

1921'de İstanbul Çengelköy'de doğdu. Kadıköy Aramyan-Uncuyan ve Dibar Gırtaran (Sultanyan) Ermeni ilkokulları, Saint Joseph Lisesi ve İstanbul Ticari İlimler Akademisi'nde öğrenim gördü. 1941'de Yirmi Sınıf (Kura) uygulaması sırasında askere alındı ve Nafia hizmetine verildi. Akhisar'da kendisi gibi Nafia askeri olan *Jamanak* [Zaman] gazetesi yöneticilerinden Ara Koçunyan'la tanıştı. Üç buçuk yıl süren askerlik dönüğü *Jamanak* gazetesinde yayımlanan "Krisdoneutyan vağhcanı" [Hıristiyanlığın Sonu] adlı yazı dizisi büyük gürültü koparınca dizinin yayını durduruldu. *Nor lur* [Yeni Haber] ve *Nor or* [Yeni Gün] gazetelerinde, daha sonra da *Jamanak* gazetesinin yayın kurulunda görev aldı. Sosyalist düşünceleri nedeniyle yaşadığı baskılar sonucu gazeteden ayrılmak zorunda kaldı. 1946'da Ermeni aleyhtarı bazı tutum ve yayınlara karşı kaleme aldığı, *Nor lur* gazetesindeki "Al gı pave..." [Artık Yeter] adlı yazısından dolayı kovuşturmayla uğrayıp hapis yatan, daha sonra bulduğu işlerden de baskılar sonucu ayrılmak zorunda kalan Biberyan, sonunda ülkeyi terk etmeye karar verdi ve 1949'da Beyrut'a gitti. Gazetecilik mesleğini, Ermenice yayımlanan *Zartonk* [Uyanış] ve *Ararat*'ın [Ağrı Dağı] yazı işlerinde görev alarak sürdürdü; Halep ve Paris'teki bazı dergi ve gazetelerde de makaleleri yayımlandı. Siyasi durumun iyileştiğini düşünerek, yaşamını güç koşullarda sürdürdüğü Beyrut'tan ayrılıp 1953'te İstanbul'a döndü. Seta Hıdıryan ile evlendi, bir kızı oldu.

Bir süre Osmanlı Bankası'nda çalıştı. 27 Mayıs 1960 Darbesi'ni izleyen günlerde *Marmara* gazetesinde politika yazarı olarak görev yaptı. 1964'te yayımlamaya başladığı *Nortar* [Yeni Yüzyıl] adlı siyasi ve edebi dergi maddi sıkıntılar nedeniyle kapandı. 1960'lı yılların sonunda Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi'nin redaksiyon kurulumunda yer aldı.

Türkiye İşçi Partisi'nden 1965 genel seçimlerinde İstanbul milletvekili adayı oldu ancak seçilemedi. 1968 yerel seçimlerinde ise aynı partiden İstanbul Belediye Meclisi üyeliğine seçildi ve başkan yardımcılığı yaptı.

Biberyan yazarlık yaşamına Ermenice yazdığı öykülerle başladı. İlk öyküsü 1945'te İstanbul'da "Yerek inger eink" [Üç Arkadaştık] adıyla *Jamanak* gazetesinde yayımlandı. Daha sonra çeşitli gazete ve dergilerde öyküleri ve makaleleri yer aldı. Öyküleri yalın dili ve gerçekçi temalarıyla ilgi çekti. Ermenice edebiyatın önde gelen realist yazarlarından olan Biberyan, çevresindeki olaylara bir aydın duyarlılığıyla yaklaşır, dile getirilemeyen gerçekleri cesur ve kuvvetli kalemiyle gözler önüne serdi.

Romanlarında, öykülerinde ve gazete makalelerinde her kesimden insanı yansıtmayı başardı. Fabrika işçileri, dar gelirli memurlar, küçük dükkân sahipleri onun öykü ve romanlarının başlıca kahramanı oldular. Yapıtlarında birey-toplum çatışmasını işleyen Biberyan, öykülerinde de toplumsal sorunlarla boğuşan insanları tasvir etti. 1970'te *Jamanak* gazetesinde 294 gün boyunca tefrika edilen, ölümden birkaç hafta önce kitap olarak yayımlanan ve başyapıtı sayılan *Mıçünneru verçaluyı* [Karıncaların Günbatımı] adlı romanı, bir ailenin adım adım yok oluşu paralelinde, yakın geçmişe ayna tutan dramatik bir kronoloji gibi-

dir. Eliz Kavukçuyan Ödülü'ne layık görülen eser, 1998'de Türkçeye *Babam Aşkale'ye Gitmedi* adıyla çevrildi.

Zaven Biberyan'ın amatör olarak yaptığı resim ve heykeller, Büyükada tutkunluğu, hatta geçim amacıyla da olsa bir ara eşiyile birlikte oyuncak yapıcılığına soyunması, onun ince, sanatçı ruhunun bilinmeyen yönlerini yansıtır.

Zaven Biberyan uzun ve sıkıntılı bir hastalık döneminden sonra 4 Ekim 1984'te yaşama veda etti ve Şişli Ermeni Mezarlığı Aydınlar Bölümü'ne gömüldü.

İÇİNDEKİLER

Anarşist Değilmiş	11
Burunsuz Kadriye	23
Hazine	32
Jülyet'in Beşliği.....	47
Zigana Uslu Dursun.....	64
Yeşil Panjurlu Beyaz Ev	84
Babasının Oğlu.....	92
Yürekler Arındığında	104
Geri Dönerler	115
Vahric	123
Deniz	137
Bahar	151
Sonsöz Yerine: Zaven Biberyan'a Dair.....	169
<i>Harutyun Kurkjian</i>	

Anarşist Değilmiş

Tatlı bir meltem Stara Planina'dan aşağı süzülüyor, Hisar köyüne hafifçe dokunuyordu. Güneş Momina Banyaya yolunda ağır ağır yürüyen Marinka ve Petko'nun başlarını altın rengine boyayarak ufka yaklaşıyordu.

"Beni seviyor musun Marinka?" diye sordu Petko bıyık altından gülümseyerek.

"Hayır."

"Yalan."

"Evet."

Marinka Petko'nun kolunu sıkıp tekrar etti:

"Evet."

Aniden durdu.

"Bak," diye fısıldadı.

"Ne var?"

"Babam."

Petko Georgi Georgiyef'e baktı. Köpeğini önüne katmış, ıslık çalarak Momina Banyaya'dan Hisar'a doğru gidiyordu.

"Ne yapayım?" dedi.

"Bir şey yap demedim ki."

Georgi Georgiyef elli adım öteden Marinka'yı tanıdı, ıslık çalmayı kesti, köpeğine "hop" dedi. Hayvan sahibinin uyarısını dinlemedi ve zıplayarak Marinka'ya doğru koştu, iki adım ötede durdu, dikkatlice Petko'ya baktı, baktı, baktı, sonra koca patilerini Marinka'nın omuzlarına koyup yanağını yaladı.

Georgi Georgiyef yaklaştı. Elleri cebinde Petko'ya baktı. Köpek de yere indi, bir Petko'ya bir sahibine bakmaya başladı.

Delikanlı Marinka'nın kolunu bırakıp bir adım öne çıktı. "Hırrr" yaptı köpek.

"Ben Petko İliyef. Sanırım birbirimize aşınayız *Gospodin** Georgiyef. Marinka'yla şimdilik arkadaşız. Momina Banya'ya kadar yürüyeceğiz. Bir sakıncası var mıdır?"

Georgi Georgiyef kaşlarını çatarak baktı Petko İliyef'e.

"Kim istersen ol," dedi. "Sakıncasına gelince... Epeyi cüretkârsın delikanlı..."

Petko sözünü kesti:

"Marinka'yla kavga ettik. 'Saat yedide döneceğim,' diye tutturdu. İmkânsız. Biraz daha erken çıksaydık belki ama yürümeye beşte başladık. Yetişemeyiz. Siz de bir şey söyleyin."

Georgi Georgiyef'in dili, dudaklarının arasından azıcık göründü. Kaşları yukarı kalktı. İki kere öksürdü, sonra Marinka'ya dönüp kaşlarını tekrar çattı.

"Dokuz buçukta evde ol."

"Baba..."

"Fazla söz istemem. Dokuz buçukta evde olacaksın. Delikanlı, Marinka'nın nesiyim demiştin?"

"Arkadaşyım, şimdilik."

"Hımm... Şimdilik..."

Petko Marinka'nın kolunu tuttu ve diğer elini kaldırıp salladı.

"Hoşça kalın, *Gospodin* Georgiyef."

"Güle güle... Şimdilik..."

* Bulgarca bey, efendi.

Tekrar yürümeye başladılar. Marinka başını Petko'ya doğru biraz eğdi.

“Petko, dokuz buçuk mu dedi?”

“Evet.”

“Emin misin?”

“Evet.”

“İnanılmaz bir şey.”

Georgi Georgiyef arkalarından baktı, burnunu çekip bıyıklarını sıvazladı.

“Serseri,” diye mırıldandı kaşlarını çatarak.

Sırtını döndü ve yürümeye başladı. Yirmi adım gittikten sonra durdu, çocuklara baktı. Marinka Petko'nun omzuna yaslanmıştı. Birbirine kenetlenmiş iki beden, günbatımının hafif ışığında eriyordu. Georgi Georgiyef'in dudaklarında bir tebessüm belirdi. Bıyıklarını burdu, kızgınlıkla kaşlarını çattı.

“Serseri!”

“Hav!” dedi küçükuçu.

“Tarlío, kes sesini ahbap. Şimdiki kızlar böyle.”

“Hav!”

Hisar meydanındaki kalabalık dağılıyordu. Ama müzik ve *horon* susmamıştı.

Georgi Georgiyef evinin bahçesinde oturmuş, uzaktan gelen şen patırtıyı dinliyordu.

“Yoanna,” diye seslendi içeriye doğru. “Çocuklar neredeyse gelir, yemeği ısıt.”

Gavril Georgiyef suratı asık bir halde, elleri cebinde eşikte belirdi. Umursamaz bakışlarını önce babasına çevirdi, sonra aya, yıldızlara... İç geçirdi, dudakları sadece kendisinin duyabileceği şekilde kıpırdandı.

Georgi Georgiyef piposunu çekti ağzından.

“Hasta mısın?” diye sordu can yakıcı bir tatlılıkla.

Gavril yanıtlamadı, bahçenin diğer tarafına gitti.

Georgiyef bıyık altından gülüyordu. Gavril’in aşk acısı çektiğini biliyordu. Geçen pazar günkü baloda, komşu köyden Elenka ona pas vermeyip ağabeyi Petro’yla dans etmişti. Gavril de bu haftaki baloya gitmeyi gururuna yedirememişti. Ancak aklının orada kaldığı her halinden belliydi.

Bir kez daha seslendi karısına:

“Yemeği ateşe koydun mu Yoanna?”

İçeriden cevap geldi:

“Duydum!”

“Hımm...”

Georgiyef kendine özgü bir hareketle burun kıvırdı, mendilini çıkardı, büyük bir gürültüyle burnunu temizledi, piposunu tekrar yaktı. Yoanna biraz kızgındı. Marinka yüzünden Georgi ile tartışmışlardı. Yoanna Marinka’nın ne yaptığını bilen bir kız olduğunu söylemişti. Georgi Georgiyef ise zamanında kendisinin, yani Yoanna’nın da kendini bilen bir kız olarak tanındığını söylemişti, ama... Ormanda onu nasıl öptüğünü ve babasının rızası olmamasına rağmen ormandaki icraatlarından sonra kızını nasıl Georgi Georgiyef’e vermek zorunda kaldığını hatırlatmıştı. Tebesümünü saklamak için kaşlarını biraz daha çatan Yoanna, bu hatırlatma sonrası uzlaşmaya yanaşmamıştı.

Georgi Georgiyef uzaktan gelen müziğe kulak verdi. Gençlik yılları canlandı gözlerinin önünde. O da böyle bir baloda tanımıştı Yoanna’yı. Onun da Gavril gibi kalbi kırılmıştı. Sonra araları düzelmişti... Ve sonra... Ormanda...

Zaten Marinka'nın yüzü son zamanlarda... Böyle... Değişmişti. Daha sevimli, gözleri daha parlak, daha dalgın... Bıyıklarını burarak, "Hımm, annesi de bir zamanlar böyleydi," diye düşündü. Yüzünde hafif bir tebessüm vardı.

Sonra yine çattı kaşlarını.

"Petko İliyef'e anarşist diyorlar. Anarşist adama kız vermem ben!"

Yoanna'nın babası da "Meteliksiz adama kız vermem ben!" demişti zamanında. Hem de yüzüne karşı!

"İhı, ihı" diye öksürdü, bıyıklarını burdu, burnunu çekti, piposundan bir nefes aldı ve Gavril'e baktı.

Genç adam elleri cebinde, başı eğik, evin köşesinden döndü. Dışlerinin arasından bir papatyaya sallanıyordu. Göz ucuyla babasına bakıp içeri girdi.

"İyi geceler!" diye bağırdı Georgi Georgiyef oğlunun ardından.

Gavril başını çevirip mırıldandı:

"İyi geceler baba."

Üzüntüden sesi hafif titriyordu. Georgi Georgiyef bu sefer tatlı bir ifadeyle gülümsemişti. İnceden iç geçirdi. Felsefe yaptığı anlar vardı. Bu gece felsefe yaptığı o an, onu eve girmeye sevk etti. Direkt mutfağa gitti. Yoanna tabakları kuruluyordu. Tarlio burnunu patilerinin arasına almış, kapının önünde kestiriyordu. Sahibi içeri girince gözlerinden birini tembel tembel araladı, tekrar kapattı.

Georgi Georgiyef üç dört kez öksürdü, ellerini sırtında kavuşturdu, karısının etrafında birkaç kez dolandı. Yoanna susuyordu.

"Biliyor musun Yoanna?"

Yoanna cevap vermedi.

"Gavril bu gece çok üzgün."

“Hıı,” dedi Yoanna.

Georgi Georgiyef çaktırmadan baktı karısına, onun da göz ucuyla kendisine baktığını fark etti.

“İhı, ihı” diye öksürdü, topuklarının üstünde aniden döndü, bıyıklarını burdu ve tekrar dolanmaya başladı.

“Çocuklar bir güzel eğlenmeli. Gençlik eğlenmek ister. Hatırlıyor musun? Bundan yirmi yıl önce...”

Duraksadı. Yoanna biraz başını çevirdi. Georgi Georgiyef alakasız bir ifadeyle ekledi:

“Başını ağrıtıyorum...”

Yoanna bir şey demek için ağzını açtı ama konuşmadı ve asabi hareketlerle işine devam etti. Georgi Georgiyef kurnazca gülümsüyordu.

“Bu tabağı kim kırdı Yoanna?”

“Tarlio.”

“Tarlio tabak kırmaz.”

“Kırar. Kırdı.”

“Hım... Kırar... Peki, peki, Tarlio kırdı. Niye kırdın be?”

Tarlio başını kaldırmadan, gözlerinin akını ortaya çıkararak bakışlarını sahibine dikti ve birkaç kere kuyruğunu tahta zemine vurdu. Yoanna gülmeye başladı. Bu sefer konuşacaktı ama vakit bulamadı. Büyük oğlu Petro eşikte duruyordu.

“Marinka nerede?”

“Gelmedi mi? Bilmem. Eve geldiğini düşünmüştüm.”

“Kardeşinin yanında değil miydin?”

Petro hafifçe kızarmıştı.

“Dans ediyordum.”

“O ne yapıyordu?”

“O da dans ediyordu.”

“Kiminle?”

“Petko İliyef’le.”

“İyi akşamlar Georgi Georgiyef,” diye seslendi biri dışarıdan.

Georgiyef kapının önüne çıktı.

“İyi akşamlar Çiço* Bogdan. Marinka’yı gördün mü?”

“Gördüm mü! Tabii ki.”

“Nerede?”

“Kaçtıı...”

“Aklını kaçırdın herhalde Çiço Bogdan.”

“Bundan kırk sene evvel, ilk karım Violetta’yı gördüğümde aklımı kaçırmıştım. Bu gece ise, Momina Banyadan Petko İliyef aklını kaçırmıştır.”

“Ne demek istiyorsun?”

“Marinka da Petko İliyef’in aklıyla beraber kaçtı diyorum.”

Georgi Georgiyef öfkeyle yere tükürüp bağırdı:

“Marinka nerede?”

“Petko İliyef bir süredir aklını kaçırmıştı. Bu gece de kızını kaçırdı. Marinka Momina Banyaya’ya varmıştır şimdi. Hi, hi, hi...”

Çiço Bogdan büyük bir sevinçle gülüyor ve sanki Georgi Georgiyef’in öfkesiyle alay ediyordu.

“Çiço Bogdan, söylediklerin doğru mu?”

“Doğru da laf mı? Ben Çiço Bogdan’sam, Marinka bu gece kocasının evinde yatacak. Hi, hi, hi...”

“Petko İliyef buna nasıl cüret eder!” diye kükredi Georgi Georgiyef.

“Eder, eder... Bunlar hep şeytanın işi. Bir kızla bir oğlanın içine şeytan girerse, her şeye cüret ederler!”

* Bulgarca amca.